

MARTIN ŠRAJER / 28. 8. 2025

Mapa prvních pražských biografů

Počátky filmového promítání v Praze sahají do října roku 1896. Zástupci společnosti Thomase Alvy Edisona uvedli několik filmů bratrů Lumièrových v přízemním salonu klasicistního hotelu U Černého koně v ulici Na Příkopě 28. Další promítání proběhlo v hotelu U Saského dvora na rohu Hyberské a Senovážné ulice.

Po těchto „pop-up“ projekcích se kinematograf na několik let usadil v opraveném karlínském divadle Varieté (dnešní Hudební divadlo Karlín), které guberniálním dekretem získalo monopol na promítání ve vnitřní Praze. Ostatní, zpravidla kočovní kinematografisté byli odkázáni na okrajové části města a různé provizorní prostory typu hospod a tělocvičen. Oblibě se kinematograf těšil zejména v dělnických čtvrtích jako Smíchov, Žižkov nebo Holešovice. Movitější společenské vrstvy touto lidovou zábavou zprvu spíš opovrhovaly.

Monopol Varieté vypršel v roce 1906. Rok nato, 15. září 1907, otevřel bývalý salónní kouzelník Viktor Ponrepo první stálé kino v centru Prahy. Jeho „Divadlo živých fotografií“ v domě U Modré štiky v Karlově ulici mělo 56 sedadel a promítalo každý den kromě pátku. Záhy na něj navázali další podnikavci se zájmem o nové médium.

Vyučený typograf, příležitostný herec František Tichý se svým švagrem, cukrářem Aloisem Jalovcem, založili „První český a křesťanský závod Illusion“, jehož součástí byla půjčovna filmů, filmová laboratoř i biograf. Ten sídlil nejprve v ulici Na Slovanech, od roku 1909 pak v domě U Božího oka na Václavském náměstí (dnes hotel Juliš). V Hyberské ulici promítalo kino Orient, Na Poříčí kino Elite a Na Příkopech biograf Kosmos.

Třetího prosince 1909 byl v paláci Lucerna zahájen provoz stejnojmenného kina. Podnikatel Václav Havel chtěl ve svém pasážovém komplexu původně divadlo s

otáčecím hledištěm. To pro něj navrhnul architekt Stanislav Bechyně. Po necelém roce byl secesní sál přebudován na dodnes fungující kino. A rozkvět filmového podnikání v české metropoli pokračoval stále vyšším tempem.

V roce 1910 měla Praha již 18 stálých kin, po konci první světové války 37. Jejich provoz nicméně ztěžovaly jednak zvyšující se odvody, dané přesvědčením, že provoz kin představuje zlatý důl (provozovatelé byli označováni za kino barony),^[1] jednak selektivní udělování časově omezených kinolicencí, kterými byl tento druh podnikání od devadesátých let devatenáctého století podmíněn.^[2] Častěji je dostávaly různé církevní nebo tělovýchovné spolky než fyzické osoby.^[3] Vlastnictví licence ale nezaručovalo vlastnictví kina, které mívalo jiného majitele. Mezi oběma subjekty pak docházelo ke sporům.

Zlatá éra pražských kin přišla ve dvacátých letech společně s industrializací a centralizací filmového oboru. Už nešlo o pouťovou atrakci, ale o perspektivní odvětví, jež zpomalila, ale fatálně nenarušila ani hospodářská krize ani nástup zvuku. Majitelé kin se sdružovali a kolektivně vyjednávali s úřady, resp. ministerstvy, pod která zrovna spadali. Koncem druhé dekády v Praze promítalo již více než 100 stálých kin, z toho 8 zvukových. Každý si přitom mohl vybrat takové, které vyhovovalo jeho vkusu nebo sociálnímu statusu.

Roku 1928 vzniklo Sdružení premiérových biografů, jež stanovilo hierarchii na základě technického vybavení, kapacity, dramaturgie či výše vstupného. První kategorie zahrnovala technicky nejlépe vybavená kina Alfa, Adria, Fénix a Lucerna (později ještě Passage a Metro). Měla nejvyšší počet sedadel, orchestřiště, šatnu, kavárnu a ty největší hity promítala v premiéře. Návštěva podobného kina byla prestižní společenskou událostí.

Do druhé kategorie spadala míň honosná kina Metro a Světozor, do třetí Beránek, Flora, Hollywood, Hvězda, Koruna nebo Kotva. Jednalo se o kina reprízová, uvádějící novinky až ve druhém týdnu po premiéře. Členství ve Sdružení zavazovalo k akceptování společné inzerce (program na další dny se zveřejňoval vždy v pátek) a jednotné ceně vstupného. V první kategorii se platilo 5 až 13 korun, ve druhé 4 až 12, ve třetí 3 až 10 (podle umístění sedadla).

Premiérová kina si také jako první mohla dovolit nainstalovat zvukové aparatury. Prvním stálým zvukovým biografem (se systémem Vitaphone) byla Lucerna, která v roce 1929 uvedla americký muzikál *Lod' komediantů*. Celkový počet zvukových kin v Praze ale zůstával dlouho relativně nízký, což bylo dáno zkrátka tím, že většina majitelů kin navzdory obecnému mínění nedisponovala takovým kapitálem, aby si velkou investici mohli dovolit okamžitě s nástupem nové technologie.

Další komplikace pro kina přišla ve druhé polovině třetího desetiletí, kdy počet kin v Praze kulminoval (před druhou světovou válkou se jejich počet pohyboval kolem 120). Uzavření mnichovské dohody a zabrání sudetských oblastí výrazně ovlivnilo počet kin i jejich vlastnickou a zaměstnaneckou strukturu. Po vzniku protektorátu Čechy a Morava pak nacisté provedli arizaci prakticky celého českého filmového průmyslu včetně kin.

Všichni provozovatelé kin museli prokázat, že nejsou židovského původu. Židovským kinomajitelům byly jejich podniky odebrány. Paralelně docházelo k přejmenovávání podniků, aby měly kosmopolitnější, české vlastenectví nepovzbuzující názvy, případně k úpravám jejich provozu pro potřeby německého obyvatelstva (promítání filmů v němčině nebo s německými podtitulky). Další zlom ve vlastnické struktuře nastal po skončení druhé světové války, kdy byl celý filmový průmysl znárodněn. V roce 1957 pak kina přešla ze státu na obce. V Praze je začal spravovat Filmový podnik hlavního města Prahy.

Interaktivní mapa pražských kin založených do roku 1945 zachycuje nastíněný vývoj – od prvních promítacích salonů až po moderní biografy meziválečné éry. Vedle dodnes aktivních biografů zahrnuje i podniky, jejichž činnost zanikla v důsledku změn legislativy, bombardování, urbanistických zásahů či poválečného znárodnění. Primárním pramenem byla neocenitelná publikace *Zaniklý svět stříbrných pláten* od Jaroslava a Miroslava Čvančarových. K jednotlivým kinům budou postupně doplněny stručné popisky přibližující jejich historii. Mapa by tak měla umožnit znovuoobjevení míst, která byla zejména za první republiky nedílnou součástí filmového života našeho hlavního města.

Použitá literatura:

Miroslav Čvančara, Jaroslav Čvančara, *Zaniklý svět stříbrných pláten. Po stopách pražských biografů*. Praha: Academia 2011.

Tomáš Dvořák, Jan Rousek, *Pražské biografy. Pomíjivé kouzlo temnělých sálů*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy 2016.

Kristina Chmelíková, *Bio Lucerna: historie pražského kina 1909–1945*. Diplomová práce, Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta 2010.

Ivan Klimeš, *Kinematografie a stát v českých zemích 1895–1945*. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta 2016.

Ivan Klimeš, Sokol kinematografický. *Iluminace* 36, 2024, č. 1, 2024, s. 121–168.

Petra Surová, *Sdružení premiérových biografů (1928–1938)*. Diplomová práce, Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta 2013.

Jana Vlasáková, *Bezvadné biografy v Nuslích, Michli a Krči. Historie zaniklých kin na třech předměstích Prahy mezi léty 1909 až 1950*. Bakalářská práce, Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 2013.

Poznámky:

[1] Velkou část tržeb provozovatelé kin ve skutečnosti odváděli úřadům a filmovým půjčovnám.

[2] Dalšími podmínkami k pořádání kinematografických představení bylo zaplacením daně, kolaudace prostoru a získání několika úředních povolení. Provoz pak byl regulován různými bezpečnostními normami.

[3] Po nástupu zvuku měla největší síť kin tělovýchovná jednota Sokol, budovaná systematicky od desátých let.